

پل ها

پل ها

پل ها گذرگاه هایی بر روی رودها و دره ها هستند که به منظور تسهیل در رفت و آمد و کنترل طغیان آب رودخانه های غیر قابل کنترل، ساخته شده است. فرآیند ساخت پل از زمانی شروع شد که بشر برای تسهیل تردد خود از روی نهرها، دره ها، مسیل ها و دسترسی آسان به این اماکن، به فکر قرار دادن تنه درختان و سنگ ریزه ها بر روی رودخانه ها، به منظور مهار آب و مشخص کردن مسیر جریان آن ها افتاد. هرچند قدمت ساخت پل در ایران به دوره هخامنشیان می رسد ولی از این دوره غیر از پایه های چند پل چیزی باقی نمانده است، ولی یکی از مهم ترین دوره های پل سازی ایران قبل از اسلام، مربوط به عصر ساسانیان است که با وجود گذشت ۱۵۰۰ سال هنوز حدود ۷۴ پل از آن دوره باقی مانده که برای مثال می توان پل دختر در استان لرستان روی کرخه را نام برد. پس از اسلام، صنعت پل سازی در دوره صفویه، به اوج شکوفایی رسید و این دوره با ۱۴۳ پل، یکی از درخشان ترین دوره های پل سازی در ایران به شمار می رود.

پل خداآفرین

پل خداآفرین، متشکل از دو پل مستقل است که در شهرستان کلبر در استان آذربایجان شرقی، بر روی رودخانه ارس ساخته شده است. پل اول با طول ۱۶۰ متر و ۱۵ طاق جناقی- هلالی و با ابعاد نامساوی، متعلق به دوره سلجوقی و در واقع از مشترکات ایران و جمهوری آذربایجان به شمار می آید. این پل همچنین، از مصالحی چون سنگ های قلوه و لاشه در قسمت پایه ها و آجر در ساختمان طاق ها و ملات آهک و گچ ساخته شده است. پل دوم خداآفرین، متعلق به دوره صفوی است که با فاصله حدود ۱۰۰ متر با پل اول و با ۱۲۰ متر طول، ۱۰ طاق، از مصالح سنگ تراشیده همراه با ملات گچ و آهک ساخته شده است.

قاری کورپوسی یا پل پیرزن

قاری کورپوسی از جمله پل های تاریخی و مشهور استان آذربایجان شرقی است که بر روی رودخانه «میدان چایی» در خیابان ثقه الاسلام شهر تبریز واقع شده است. از آنجا که هزینه احداث پل را پیرزنی به عهده گرفته است آن را «قاری کورپوسی» نام نهاده اند. کلمه «قاری» در زبان ترکی به معنای «پیرزن» و «کورپی» به

معنای «پل» است.

قاری کورپوسی در واقع بازار بزرگ و بخش شمالی شهر را که شامل ششگلان و دوه چی یا همان شتربان می باشد را به هم متصل می نماید. این پل در ابتدای ساخت دارای هشت دهانه با قوس های مدور بود ولی در اواخر دوران قاجار سرستون های کله قوچی و چراغ های قدیمی نیز بر آن اضافه شد. پل پیرزن در تاریخ ۲۰/۹/۱۳۷۹ با شماره ی ثبتی ۲۹۲۱ در فهرست آثار ملی قرار گرفت.

پل دختر میانه

پل دختر در فاصله ۲۰ کیلومتری جنوب شرقی شهر میانه و در دامنه شرقی قافلانکوه، بر روی رودخانه قزل اوزن ساخته شده است. این پل از سه دهانه بزرگ و محکم با پایه های آجری بر روی آب برهای سنگی تشکیل شده است. به عقیده باستان شناسان ساخت اولیه این بنا متعلق به دوره ساسانیان می باشد، اما با توجه به سبک معماری و ویژگی های آن، می توان تاریخ ساخت این پل را به قرن ۸ هجری نسبت داد.

پل میمند

پل میمند، از پل های دوره صفویه در استان آذربایجان غربی است که بر روی رودخانه گدار در کنار روستای میمند شهرستان نقده ساخته شده است. بقایای این پل نشان می دهد، این پل در گذشته، شاه راه ارتباطی بین سه شهر مهاباد، نقده و ارومیه بوده است ولی از آن جا که پایه های آن بر روی بستر رودخانه خروشان گدار ساخته شده از پی سازی محکمی برخوردار نبود.

پل تاریخی میمند از دو پایه سنگی مکعبی تراش دار، آجر و سه دهانه ساخته شده که دهانه وسطی، از دهانه های کناری بزرگ تر است. مصالح مورد استفاده در این پل: آجر، ملاط آهک و در بخش فوقانی سنگ های درشت رودخانه است.

پل گاومیشان

پل گاومیشان، در شهرستان دره شهر استان ایلام، بر روی رودخانه سمیره ساخته شده است. این پل با دهانه ایی به عرض ۵۰ متر، بزرگ ترین دهانه پل کشور است که در دوره ساسانیان احداث شد. این پل دارای پنج چشمه

بزرگ است که پایه ها و تکیه گاه های اصلی پل دایره ای شکل و قطور است.

پایه های اصلی پل گاومیشان، از چیده شدن سنگ های مکعبی بزرگ و تراشیده شده در ابعاد مساوی بر روی به وجود آمده است. مصالح اصلی مورد استفاده در این پل، سنگ، آجر و ملاط گچ است. از دیگر ویژگی های بارز این پل وجود طاقچه های مسدود و باز و نیز موج شکن های است که به وسیله آن راهروها با چند پله به هم متصل می شوند.

پل تاریخی گاومیشان در سال ۱۳۷۷ توسط سازمان میراث فرهنگی کشور در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسید.

سی و سه پل

سی و سه پل، با طول تقریبی ۲۹۵ متر و عرض ۱۳.۷۵ متر در سال ۱۰۱۱ هجری و در زمان صفویه بر روی رودخانه زاینده رود در شهر اصفهان ساخته شد. این پل توسط الله وردی خان سپهسالار در دو طبقه احداث شد و چهار باغ عباسی را به چهارباغ بالا متصل می کرد.

سی و سه پل که به نام الله وردی خان هم معروف است دارای نام هایی دیگری چون پل جلفا، سی و سه چشمه، چهار باغ و زاینده رود است، در دوره صفویه محل برگزاری جشن «آبریزان» یا «آبریزکان» بود. از ویژگی های مهم این پل وجود پیاده روی مسقف در طبقه پایین و بالای پل است. عمده مصالح به کار رفته در این پل؛ آجر با ملات گچ در تمام بدنه و و طاق های طبقه بالا و سنگ با ملات ساروج در پایه ها و برج های کناری طبقه پایین است

پل مشیر

پل مشیر الملک در سال ۱۲۸۸ هـ ق، به دستور حاج میرزا ابوالحسن خان مشیرالملک، حاکم فارس، بر روی رودخانه دالکی در مسیر راه برازجان شیراز در استان بوشهر ساخته شده است. این پل تاریخی که به منظور انجام امور تجاری و یک راه ارتباطی بین فارس و بوشهر در دوره قاجاریه به شمار می آمد، دارای ۶ دهانه است که دهانه وسطی از دیگر طاق ها بلندتر و پهن تر است. به دلیل خروشان بودن رودخانه دالکی، پایه های این پل در دو جهت مخالف و موافق جریان رودخانه، دارای موج شکن های مثلثی و موج شکن مدور است. حاج محمد رحیمی، معمار معروف محلی در ساخت این پل از مصالحی چون، قلوه سنگ و ملاط ساروج و گچ استفاده کرد و نمای بیرونی و سطح روی آن را با آجرکوره ای تزیین کرده است.

پل بازارک

پل بازارک، در زمان حکومت قاجاریه بر روی رودخانه سیاب یا سیاه آب که در گذشته در منطقه رباط کریم

جریان داشت و یکی از راه های مهم ارتباطی و عبور کاروان ها و مسافران رباط کریم به ساوه به شمار می رفت، ساخته شد. در واقع این پل، در گذشته و در زمان جریان رودخانه سیاب، به عنوان تنها راه ارتباطی بین کاروانسرای حاج کمالی در شرق رودخانه یعنی رباط کریم و قلعه سنگی در غرب رودخانه، از اهمیت بالایی برخوردار بود.

پل بازارک دارای سه دهانه طاق است که دهانه میانی بزرگتر از دهانه های کناری است. این پل امروزه در محله بازارک، خیابان شهید مجید ناصری واقع شده است. پل بازارک در سال ۱۳۸۲ به شماره ۱۰۸۱۹، در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید.

پل شالو

پل شالو، از جمله پل های دوره ساسانی است که بر روی یکی از سرشاخه های رود کارون و در مسیر راه شوسه ایذه دره دز ساخته شده است. این پل با پایه هایی به طول ۱۵۰ متری بر روی دره ای تنگ احداث شده و از مهم ترین راه های ارتباطی جنوب ایران بود که خوزستان را به فلات مرکزی ایران متصل می کرد. البته باید خاطر نشان کرد که این پل، در دوره هخامنشی، اصفهان را به شهرهای ایذه و شوشتر متصل می کرد. مصالح مورد استفاده در این پل، قلوه سنگ، سنگ های تراشیده و ملات گچ و آهک است. امروزه به جای پل قدیم شالو، برای ارتباط طرفین کوه و تردد وسایل نقلیه سنگین پل آهنی احداث شده است.

پل تاریخی میر بهالدین

پل میربهالدین، پل ارتباطی زنجان کردستان در دوره قاجاریه به شمار می رفت که در سال ۱۳۱۲ هـ ق، توسط تاجر به نام ناحیه خمسه، حاج میرزا بهالدین زنجانی، در جنوب شهر زنجان و بر روی رودخانه زنجان رود ساخته شده است. این پل از ۳ دهانه با طاق جناقی و هلالی تشکیل شده که طاق وسطی از دیگر دهانه ها بزرگتر می باشد.

پل میربهالدین از قطعات سنگ تراشیده و ملات آهکی ساخته شده و پایه های آن بر روی سطح سنگ فرش شده قرار دارد و بالای این پایه ها، دو طاق کوچک دو طبقه ای وجود دارد، نمای بیرونی این پل پوشیده از آجر است. پل میربهالدین در سال ۱۳۵۶، با شماره ثبتی ۱۴۴۸ در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسید.

پل حاج سید محمد

پل حاج سید محمد، در سال ۱۳۳۰ هـ ق، توسط حاج سید محمد، از تجار معروف زنجان در دوره قاجار، در مسیر زنجان- همدان بر روی رودخانه زنجان رود ساخته شد. این پل از ۳ دهانه جناقی اصلی و ۲ دهانه کوچک

جناق‌ی بر روی پایه‌های سنگی تشکیل شده که دهانه‌میی آن بزرگتر از دهانه‌های کناری است. پایه‌های پل تا ارتفاع ۲ متر با سنگ‌های سفید و ملات ساروج بر روی سطح سنگ فرش شده رودخانه ساخته شده و در درون پایه‌ها از سنگ‌های درشت رودخانه استفاده شده است. طرفین سطح گذرگاه پل، جان‌پناه‌هایی وجود دارد که به وسیله سنگ‌های رودخانه‌ای پوشیده شده است. پل حاج سید محمد، در سال ۱۳۵۶ با شماره ثبت ۱۴۸۶ در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسید.

پل سردار

پل سردار، سومین پل احداثی بر روی رودخانه زنجان رود است که در سال ۱۳۳۳ هـ.ق، توسط یکی دیگر از بزرگان ناحیه خمسه، یعنی ذوالفقارخان اسعدالدوله، در قسمت جنوب غربی شهر زنجان ساخته شد. البته عده‌ای ساخت پل سردار را به حاجیه خانم قمرتاج نسبت می‌دهند. این پل دارای ۳ دهانه با طاق‌های جناغی است که مثل سایر پل‌های دوره قاجار دهانه وسطی پل از دیگر دهانه‌ها بزرگتر است و برخلاف ۲ پل موجود بر روی رودخانه زنجان رود از تزیینات معلق‌ی زیبا در حاشیه طاق‌ها و چشمه طاق‌ها، تزیینات کاشی بر بالای دهلیزها و کاشی کاری به صورت نوار در اطراف دهانه پل و نیز آجر در نمای شرقی، برخوردار است. پل سردار در سال ۱۳۵۶ با شماره ثبت ۱۴۸۵ توسط سازمان میراث فرهنگی، در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسید.

پل لاتیدان

پل لاتیدان، طولانی‌ترین پل تاریخی ایران است که در شهرستان خمیر از بخش‌های مرکزی بندرعباس در استان هرمزگان واقع شده است. این پل، معروف به پل کول در دوره صفویه بر روی رودخانه کول احداث شد. در ابتدای ساخت پل لاتیدان دارای ۲۳۳ دهانه بود که در میان طاق‌های آن چشمه طاق‌هایی در طبقه دوم ساخته شده است. پل لاتیدان سال‌ها در زیر خاک مدفون بود اما در سال ۱۳۷۲، در اثر سیلاب در نزدیکی شهرستان خمیر از زیر خاک نمایان شد.

پل لاتیدان در دوره صفویه، ابتدا به منظور عبور کاروان‌ها نظامی برای بیرون راندن پرتغالی‌ها از خلیج فارس بنا شده بود ولی بعدها به یک پل تجاری در مسیر بندرعباس - لار تبدیل شد. مصالح عمده مورد استفاده در این پل، بیشتر سنگ‌های تراشیده شده است که این از مهم‌ترین تفاوت‌های این پل با دیگر پل‌های آجری دوره صفویه است. پل لاتیدان در سال ۱۳۷۷ با شماره ثبت ۲۰۰۵ توسط سازمان میراث فرهنگی در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسید.

پل ورسک

پل ورسک در سال ۱۳۰۶، در ۸۵ کیلومتری جنوب قائم شهر- تهران، محور سوادکوه در استان مازندران، بر روی دره ورسک ساخته شد. این پل توسط مهندسان آلمانی و اتریشی و به سرمهندسی والتر اینگر با تضمین ۷۰ ساله، در طول جنگ جهانی دوم، با ابزار آلات بسیار ساده مثل دینامیت و دریل دستی احداث شد و با توجه به ارتفاع زیاد این بنا در محل دره ورسک، هیچ سازه فلزی در ساخت آن مورد استفاده قرار نگرفته است. پل ورسک در جنگ جهانی دوم به دلیل نقش مهمی که در جابجایی نیروهای متفق داشت از شهرت جهانی برخوردار شد به طوری که چرچیل، نخست وزیر انگلیس آن را پل پیروزی نامید. در ساخت این پل که دارای ۶۶ متر دهانه قوسی و ۱۱۰ متر ارتفاع از ته دره است از مصالحی چون؛ ملات سیمان، شن شسته شده و آجر استفاده شده است. پل ورسک با شماره ثبتی ۱۵۳۴ در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده است.